

ژیلسون، اتین ۱۹۷۸-۷۸۲ Gibson, Etienne

فلسفه اسلامی و یهودی به روایت ژیلسون / اتین ژیلسون؛ مترجم: حسن فتحي،
ویراستار: منصور ایمانپور. -- تهران: حکمت، ۱۳۸۵.
۲۰۰ ص.

ISBN: 964-8713-20-0

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

عنوان اصلی: History of Christian philosophy in the middle Ages.

کتابنامه بصورت زیر نویس.

۱. فلسفه -- تاریخ. ۲. فلسفه قرون وسطا. ۳. مسیحیت -- فلسفه.

الف. فتحي، حسن، مترجم. ب. ایمان پور، منصور، ویراستار. ج. عنوان.

۱۸۹، ۰۹

۷۲۵ / ۳۹

۸۲-۴۷۰۴۸ م

کتابخانه ملی ایران

مجموعه آشنایی با فلسفه اسلامی ۲۴

اتین ژیلسون

فلسفه اسلامی و یهودی به روایت ژیلسون

حسن فتحی

ویراستار: منصور ایمانپور

مؤسسه انتشارات حکمت

www.hekmatpub.com

info@hekmatpub.com

فلسفه اسلامی و یهودی به روایت زیلسون

اتین زیلسون - حسن فتاحی

ویراستار: منصور ولیمقوور

چاپ اول ۱۳۸۵ ه.ش / ۱۴۲۷ م.ق / ۱۰۰۰ نسخه / ۲۰۰۰ تومان

چاپ و صحافی چاپخانه انتشارات حکمت

حروفچینی و صفحه آرایی انتشارات حکمت

تهران، خیابان انقلاب، ابتدای خیابان ابوریحان، شماره ۳، کدپستی ۱۳۱۵۶۹۴۱۶۲

تلفن ۶۶۴۱۵۸۷۹ - ۶۶۲۶۱۲۹۲ / فاکس ۶۶۴۰۶۵۰۵

(کلیه حقوق محفوظ و مخصوص ناشر است)

فهرست

مقدمه مترجم.....	۹
مقدمه مؤلف.....	۱۳
فصل اول: فلسفه اسلامی.....	۱۵
۱-۱- کندی و فارابی.....	۲۱
۱-۲- ابن سینا.....	۳۲
۱-۲- الف- منطق.....	۳۳
۱-۲- ب- طبیعیات.....	۴۴
۱-۲- ج- هیئت.....	۵۳
۱-۲- د- علم النفس.....	۵۷
۱-۲- ه- مابعد الطبیعه.....	۷۷
۱-۲- و- الهیات.....	۸۸
۱-۳- ابن رشد.....	۱۰۴
۱-۳- الف- فلسفه و دین.....	۱۰۹

۱-۳-ب- معرفت‌شناسی و مابعدالطبیعه	۱۱۳
فصل دوم: فلسفه یهودی	۱۲۹
۲-۱- سلیمان ابن جبرول	۱۳۱
۲-۲- موسی بن میمون	۱۳۸
یادداشت‌های فصل اول	۱۴۵
یادداشت‌های فصل دوم	۱۷۵
واژه‌نامه	۱۹۵

مقدمه مترجم

آنچه در این وجیزه تحت عنوان فیلسوفان مسلمان و یهودی تقدیم خوانندگان محترم می‌گردد ترجمه بخش پنجم از کتاب اتین ژیلسون (۱۸۸۴-۱۹۷۸) به نام تاریخ فلسفه مسیحی در قرون وسطی^۱ است. ژیلسون در این بخش از کتاب یازده بخشی خود، که مترجم امیدوار است همه آن را ترجمه و منتشر کند، به معرفی فیلسوفان مسلمان و یهودی از آن حیث که در شکل‌گیری فلسفه مدرسی تأثیر گذاشته‌اند پرداخته است.^۲ این انگیزه او باعث شده است که احیاناً از فیلسوفانی که

1- Gilson, Etienne, History of Christian Philosophy in the Middle Ages, New York, Random House 1955.

۲- عنوانی که ژیلسون برای این بخش انتخاب کرده است «فلسفه عربی و یهودی» است. چنین عنوانی برای آنچه در این بخش آورده است چندان موجه به نظر نمی‌آید. اولین عیب کار او این است که برای یک دسته زبان را ملاک نامگذاری قرار داده است و برای دسته دیگر دین را. فیلسوفان یهودی که ژیلسون در اینجا معرفی می‌کند در حوزه‌های عربی زبان به پژوهش پرداخته و

در عالم اسلام و یهودیت از اهمیت بالایی برخوردار هستند ولی اندیشه و آثارشان به لاتینی ترجمه نشده است اسمی به میان نیامورد؛ و در عوض از فیلسوفانی سخن بگوید که در محلّ خودشان افرادی طراز اوّل به شمار نمی‌روند اما آثارشان به جهان مسیحیت راه یافته است. درخصوص معرفی آثار و افکار هر فیلسوف نیز جریان امر از همین قرار است؛ یعنی از آثار و افکار هر فیلسوفی آن قدر سخن می‌گوید که در محافل مدرسی مطرح بوده‌اند، اگرچه برخی دیگر از آثار و افکار او بسی مهم‌تر باشند، یا حتی چهره واقعی این فیلسوف غیر از آن باشد که آنها تصور می‌کرده‌اند.^۱

درباره عظمت شخص ژیلسون فقط به نقل این سخن دکتر مجتهدی بسنده می‌کنم که «ژیلسون تنها فیلسوف بزرگ فرانسوی قرن بیستم بود».^۲

آثار خود را به زبان عربی نوشته‌اند؛ اگر ملاک نامگذاری او زبان نویسندگان بود بایستی فقط به عنوان «فلسفه عربی» اکتفا می‌کرد. اشکال دیگر این است که کسانی که او تحت عنوان فلسفه عربی به معرفی آثار و افکارشان می‌پردازد نه همگی عرب هستند و نه حتی همه آثار خود را به عربی نوشته‌اند، اگرچه باید پذیرفت که عمده آثار عربی آنها به جهان لاتینی زبان راه پیدا کرده است. در هر حال بهتر و منطقی‌تر این بود که ژیلسون عنوان «فلسفه اسلامی و یهودی» را برای این بخش انتخاب می‌کرد.

۱ - در این مورد، از امام محمد غزالی می‌توان یاد کرد که فقط با مقاصد الفلاسفه‌اش به غرب راه یافته و در زمره فیلسوفان مشایی قرار گرفته است.

۲ - رئیس‌زاده، محمد، و همکاران، درد فلسفه، درس فلسفه: جشن نامه استاد دکتر کریم مجتهدی،

تهران، انتشارات کویر، ۱۳۸۴، ص ۲۲.

و اما درباره عظمت این کتاب ژیلسون فراوان سخن گفته‌اند. به عنوان مثال، دیوید لاسکم می‌گوید «کتاب تک جلدی او تاریخ فلسفه مسیحی در قرون وسطی دستاوردی بی‌اندازه مؤثر و قابل استفاده باقی می‌ماند. از زمانی که این کتاب منتشر شد، رویکردهایی تازه پدید آمد».^۱

شیوه کار ژیلسون از این قرار است که درباره هر فیلسوفی به گزارشی

۱- لاسکم، دیوید، فکر در دوره قرون وسطی (تاریخ فلسفه غرب، ج ۲)، ترجمه محمدسعید حنایی کاشانی، تهران، انتشارات قصیده، ص ۱۳.

برخی از دیگر آثار مهم ژیلسون که به فارسی ترجمه شده‌اند، به ترتیب انتشار، از این قرارند:

— نقد تفکر فلسفی غرب از قرون وسطی تا اوایل قرن حاضر (عنوان متن اصلی: وحدت تجربه فلسفی)، ترجمه دکتر احمد احمدی، تهران، انتشارات حکمت، چاپ اول ۱۳۹۸ هـ. ق. چاپ دوم ۱۴۰۲ هـ. ق.

— روح فلسفه قرون وسطی، ترجمه ع. داودی، تهران، مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی و شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ اول، ۱۳۶۶؛ چاپ دوم، ۱۳۷۰.

— عقل و وحی در قرون وسطی، ترجمه شهرام بازوکی، تهران، مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، ۱۳۷۱.

— خدا و فلسفه، ترجمه شهرام بازوکی، تهران، انتشارات حقیقت، ۱۳۷۴.

— مبانی فلسفه مسیحیت، ترجمه محمد محمدرضایی و سید محمود موسوی، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۵.

— توبسم، درآمدی بر فلسفه قدیس توماس آکوئینی، ترجمه سیدضیاءالدین دهشیری، تهران، انتشارات حکمت، ۱۳۸۴.

از میان آثار مهم او که به فارسی ترجمه نشده‌اند می‌توان به فلسفه مسیحی قدیس آگوستین، هنی و برخی فیلسوفان، و فلسفه و الهیات اشاره کرد.

سراسر است و تحلیلی در متن کتاب می‌پردازد و سپس کتاب‌شناسی جامع و کاملی از آثار آن فیلسوف و آثار مربوط به آن فیلسوف را، همراه با فهرستی از اهم مباحث مطرح شده در آن آثار، در یادداشت‌های آخر کتاب می‌آورد. این کار او، به ویژه برای کسانی که می‌خواهند درباره تعامل فلسفه اسلامی و فلسفه مسیحی در نیمه دوم قرون وسطی پژوهش کنند، بسیار راهگشا و مفید است.

بر همین اساس در متن این ترجمه دو نوع شماره برای پاورقی و پی‌نوشت به کار برده‌ایم. یک دسته شماره‌های بین الهالین () هستند که به صورت پی در پی از (۱) تا (۴۳) ثبت شده‌اند و شماره یادداشت ژیلسون را در آخر کتاب نشان می‌دهند. و دسته دیگر شماره‌های ویژه هر صفحه هستند که معادل‌های اصطلاحات و احیاناً توضیحات مترجم یا ویراستار محترم را در پاورقی همان صفحه نشان می‌دهند. واژه‌نامه‌ای نیز به آخر کتاب ضمیمه شده است که پاره‌ای از آنها، به ویژه در خصوص معادل‌های انگلیسی و لاتینی اصطلاحات فلسفه اسلامی، ممکن است آموزنده باشند.

مقدمه مؤلف

حقیقتی بسیار مهم برای تاریخ فلسفه قرون وسطی است که تکامل آن بایستی دست کم دو قرن پس از تکامل تفکر اسلامی رخ می داد. از منظر تاریخی محض، کندی را معاصر اسکوتوس اریگنا می یابیم، و ابن سینا در زمانی به ساختن و پرداختن نظام فلسفی تمام عیار، از منطق تا مابعدالطبیعه و الهیات طبیعی، اقدام کرده بود که متالهان غربی هنوز فقط با توسل به فن دیالکتیک^۱ به تفسیر ایمان مسیحی مشغول بوده اند. آنگاه که، با غروری نه کاملاً ناموجه، از دستاوردهای فرهنگ غربی سخن می گوئیم، هرگز نباید سهمی را که جهان شرق در آن داشته است فراموش کنیم. دین ما مسیحیت است، و خاستگاه آن، یعنی فلسطین، در آسیاست، نه در اروپا. کل فلسفه ما از یونان سرچشمه می گیرد، سرزمینی که در مرز میان اروپا و

۱ - اصطلاح dialectics در قرون وسطی به معنای مهارت های استدلال منطقی به کار رفته

است تقریباً معادل فن جدل در عالم اسلام، یا اندکی اعم از آن - م.

آسیا قرار دارد و، به همین دلیل، همیشه در معرض تأثیرهای آسیایی بوده است. حتی آفریقا نیز، از طریق مصر، بر شکل‌گیری فرهنگ غربی اثر گذاشته است. و بالاخره از این نکته مهم نباید غفلت کرد که اروپای قرون وسطی فلسفه یونانی را نه به طور مستقیم، بلکه به صورتی غیرمستقیم، از طریق پژوهشگران و دانشمندان و فیلسوفان سوری و ایرانی و عربی، به ارث برده‌اند. بنابراین، آشنایی مقدماتی با تاریخ فلسفه اسلامی برای تفسیری صحیح از تفکر قرون وسطایی یک امر ضروری است.